

Is zelfbeschikking een recht?

Onder de titel *Vragen bij 'voltooid leven'* publiceerde José Sanders een artikel (ED 5 april 2017) waarin zij wijst op twee soorten omstandigheden bij verruiming van legale stervenshulp. Op de eerste plaats de omstandigheid dat ook deze zelfbeschikking niet alleen een beslissing is over jezelf. Meegenomen moet worden wat de beschikking betekent voor anderen die haar ondergaan. Een bijzonder probleem is natuurlijk de situatie van degenen die beroepshalve de gewenste begeleiding en hulp moeten bieden, al of niet met instemming van de (barmhartige) staat. Op de tweede plaats de omstandigheid dat de echtheid van de beschikking zorgvuldige aandacht waard is. De kansen op amper bewijsbaar misbruik van de regeling zijn ruimschoots aanwezig en bijna niet bewijsbaar. Misbruik hangt ongetwijfeld samen met hebzucht en geldgebrek, met wanbeleid van overheden, met het overbelasten van zorgers en met miskleunende zorgdiensten en zorginstellingen. Zelfs José Sanders laat in haar artikel een belangrijke invalshoek weg, namelijk de vraag of en in hoeverre personen werkelijk recht hebben op zelfbeschikking. In de ontwikkeling van de individualiseringsmaatschappij zijn we anno nu in een situatie terecht gekomen dat veel mensen er vrijwel spontaan van uitgaan dat zo'n recht bestaat en ook normaal is. Juist op dit vlak lijkt het mij zinvol om tegengeluiden laten horen.

Dat mensen zichzelf zien als een project waarover ze veel te vertellen hebben, vind ik een waardevolle opvatting die we stevig overeind moeten zien te houden. Of en in hoeverre die opvatting zelfbedrog is (veel zaken die men als eigen keuzes ervaart zijn gevolgen van verborgen verleiders) mag daarbij best ter sprake komen. Dat het begrip 'zelf' meer is dan een selfie lijkt me ook een relevant thema. Mensen kunnen, mogen en moeten veel beschikken over zichzelf. Daaraan ligt uiteraard de veronderstelling van voldoende vrije wil ten grondslag. En juist daarover kramen bepaalde neurologen allerlei on-zin uit. Zelfbeschikking veronderstelt een bepaalde notie dat een mens eigenaar is van zichzelf. Maar is dat wel zo? Mensen hebben geen eigen verdiensten vanwege het feit dat ze bestaan. Je kunt daarvan maken dat je ongevraagd in het leven gedropt bent maar ook dat je het leven als een geschenk gekregen hebt van anderen, tot nu toe: een bepaalde man en een bepaalde vrouw die ieder voor zich ook weer ongevraagd in de evolutie (schepping) geroepen zijn. Geboren worden heeft weinig van een persoonlijke prestatie. Je kunt er m.i. geen verdiensten en rechten aan ontlennen.

Verder dit: de mens kan mens worden juist dank zij anderen. Er staat doorgaans een betrokken groep personen klaar om iemands geboorte te begeleiden en de verdere gang van zaken daarna. Andere mensen beschikken van alles, laten we optimistisch zeggen: plaatsvervangend. Nog iets van belang is dit: bij de geboorte krijgt de persoon heel wat mee waar zij/hij geen enkele zeggenschap over heeft. Je DNA mag dan wel uniek zijn (en dat is al een wonder) maar je hebt er niets over in te brengen; dat unieke DNA gaat geheel buiten de mens om. We kunnen niet volhouden dat we de maker van onszelf zijn, wat in ons meegegeven is, staat buiten onze persoonlijke mogelijkheden. We zijn een uniek moment in een schepping of evolutie die zich buiten ons om maar wel met ons om ontwikkelt.

Daar duikt dan meteen het taaie verschil op tussen mensen die vinden dat de gehele werkelijkheid van 'niets' komt en die mensen die het er toch maar ophouden dat er een oorspronkelijk iets moet zijn. De bijbel noemt dat iets 'het woord', dat veronderstelt dus een informatief principe, een energiebundel volgeladen met informatie, zoiets lijkt mij, bijgenaamd: God. En hier is dan het moeilijkste punt in het denken en vooral gevoelen van de deelnemers aan het maatschappelijke debat: als je leven begrepen kan worden als een gave (geschenk), hoe kan het dan dat deze gave gepaard kan gaan met zoveel lijden in het aardse bestaan. In een zelfconcept dat je een project bent dat aangelegd is op geluk en succes, is dat amper plaatsbaar. Merkwaardig, want we weten met zijn allen dat alle echte ontwikkeling moeite, pijn en lijden, afzien en toberij vergt. Mensen kunnen ten aanzien van zichzelf heel veel beschikken, en dat is een hun goed recht. Maar er zijn componenten in het leven waar dat recht er niet is, op niets gebaseerd is, en dus stevig betwijfeld moet worden.

Mensen kunnen zich zien als een zelfbeschikkingsproject. Dat is dus volgens mij ten dele een misvatting. Waar het begrip 'zelfbeschikking' wel van toepassing is, moeten we rekening houden met zelfbedrog en illusies. Maar voor een bepaald gedeelte kunnen we – ondanks vele voorgegevenheden - toch van ons leven een persoonlijke constructie maken. Jongeren en ouderen zijn tot indrukwekkende prestaties in staat en dat geldt ook als ze de 'show niet stelen'.

Ad Maas (1941) woont in Leende en is onafhankelijk publicist